

իր ժամանակը : (Թագաւորներն յարգութիւն ու բանաստեղծները պատիւ կու տային իրեն , և ամենէն աւելի ծանր վէճերու մէջ վճռատու կ'ընտրուէր : Այսպիսի պաշտօնով մը ահա Սիննէսինկերաց կռուոյն մէջ մտաւ՝ անդառնալի վճիռ մը տալու համար . և նոյն առթիւն մէջ ալ ցրցուց իր ընդհանուր գիտութեան ընդարձակութիւնը :

Հետաքրքրական վիճակագրութիւն :

Նշգրիտացի բանասիրական օրագրի մը մէջ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը կարդանք Սեծին Ռիտանիոյ երկաթուղեաց վրայ :

Նշգրիտ միացեալ պետութեան մէջ 8,024 մղոն (1,288 բիւրամդ . 30) երկայն երկաթուղիք կան բոլորովին լմնցած , որոնք ծայր ծայրի բերելով ու մէկ գծի վրայ , ամբողջ երկրագունտս կը շրջապատեն ու կ'աւելնան : Այս ուղիքս արժեցին 286 միլիոն լիրա սղէութիւն : Սեծագործութեանց կողմանէ Նշգրիտ ունի 50 մղոն (80 բիւրամդ . 46 հազարամդ .) երկայնութեամբ ստոր երկրեայ ճամբաներ . մայրաքաղաքին շրջակաները միայն 11 մղոն (17 հազարամդ . 70) երկայն այսպիսի ճամբաներ կան : Հողէ ամբարտակները կը չափեն 550 միլիոն խորանարդ եարտ , որոնք կրնան ձեւացնել բուրգն մը մղոն ու կէս բարձր , ունենալով խարխիս աւելի լայն քան զպարտեզն Սէնդ-Ղէյմս : Շոգեշարժ կարաւանները տարուէ տարի կ'ընթանան 80 միլիոն մղոն (12,874, 519 բիւրամդ .) այս ճանապարհացոյց վրայ , բաղկանալով 5,000 տեղաշարժ մեքենաներէ և 150 հազար վախճանի : Տարին կը սպառուի 2 միլիոն դոն կամ տակառաչափ հանքածուխ (դոնն է 1,016 հազակր .) . որով մէկ ըրպէի մէջ 4 դոն հանքածուխ կը շոգիացնեն 20 դոն ջուր :

Վնն տարի 20 հազար դոն երկաթ կը գործածուի նորոգութեանց համար ,

և 300 հազար գերան ճամբաները գտնուեալու : Այս երկաթուղեաց վրայ կը գործածուին ուղղակի կերպով 90 հազար ոգիք , իսկ երկրորդաբար 40 հազար ոգիք , ընդ ամենը 150 հազար ոգիք . որոնք իրենց կանամբքը և որդուկք կը կազմեն ժողովուրդ մը 500 հազար ոգիէ բաղկացեալ , որ է ըսել Նշգրիտ բոլորական բնակչաց 1 առ 50 երկաթուղեաց կը վերաբերի : Համին 1854 , Ռիտանական երկաթուղիքը 111 միլիոն ճանապարհորդ տեղափոխեցին , և ըստ միջական հաշուի իւրաքանչիւր ճանապարհորդ ընթացաւ 12 մղոն . նոյն տարուան մուտքն եղաւ 20,215,000 լիրա սղէութիւն : Պատահաբար թիւն ինչուան հիմա ելաւ 1 առ 7,195,343 ճանապարհորդ : Այլեքտրական հեռագրութիւնն ալ կը գրաւէ 7,200 մղոն , և ունի գոնէ մինչև հիմա 36 հազար մղոն երկայնութեամբ թել :

Վիճակագրութիւն Միացեալ նահանգաց Ամերիկոյ :

Շատ անգամ Ռազմավիպիս էջերուն մէջ , ինչպէս յայտնի է ընթերցողաց , վիճակագրական տեղեկութիւններ դրած ենք այլ և այլ տէրութեանց վրայօք , որոնք կը լսենք թէ հաճոյ կ'անցնին ընթերցողաց . աս պատճառաւ լաւ համարեցանք կարգով գոնէ գլխաւոր տէրութեանց վրայ չափաւոր տեղեկութիւններ տալ աս տարուան ընթացքիս մէջը . և որովհետեւ Վերիկայի տէրութեանց վրայ քիչ անգամ խօսուած է , անոր համար աս անգամուս Սիացեալ նահանգաց վրայ կը խօսինք որ զրեթէ հիմակուան աշխարհքիս առաջին կարգի տէրութեանց մէկը կրնայ սեպուիլ : Վրդ Սիացեալ նահանգաց սահմանը Վրեւելքէն Վրլանդեան (վկիանոսն է , հարաւէն) Սեխիգոյի ծոցը , հարաւային-Վրեմուտքէն՝ Սեխիգոյի հասարակապետութիւնը , Վրեմուտքէն՝ խաղաղական

ովկիանոսը, Հիւսիսային Միւսուտէն՝ Սուսիոյ Բերիկան, և այլն : Տարածութիւնը հիւսիս . լայն . 25⁰էն ինչուան 52⁰ կ'երթայ, և արեւմտ . երկայն 69⁰ 10'էն ինչուան 126⁰ 42' կը հասնի . որով ընդհանուր աշխարհին մակերեւոյթն է, 845,082,465 էգր . մայրաքաղաքը Սուսիկէն . աւելնէն աւելի բազմամարդ ու վաճառաւահ քաղաքն է Սիւ-Եօք որ 1855^ն 624,000 բնակիչ ունէր, որ քիչ տարի առաջ հազիւ քսան քսանըհինգ հազարի կը հասնէր : Եւ համեմատութեամբ բոլոր երկրին բնակիչն ալ աճելու վրայ է . անոր համար ընթերցողաց որոշ գաղափար մը տալու համար թէ ինչպէս Սիւսիկէն նահանգաց բնակիչը տարի տարուան վրայ խելքէ դուրս և անհամեմատ կերպով մը բազմանալու վրայ է, ահաւասիկ կը դնենք հոս ճիշդ հաշիւը 1783^ն սկսեալ որ իրենց Եւրոպացիներէ բաժնուելուն դարաշրջանն է : Սուսի 1783^ն Սիւսիկէն նահանգաց բոլոր բնակչաց թիւն էր 2,500,000 : 1790^ն, որ դեռ 16 նահանգ էր, 3,929,827 : 1800^ն, 5,303,925 : 1810^ն, 7,329,903 : 1820^ն, 9,654,415 : 1830^ն, 12,866,920 : 1840^ն, 26 նահանգով, 17,069,453 : 1856^ն, 32 նահանգով, 27,130,714 : 1859^ն, 33 նահանգով և հինգ վիճակաւ 27,996,717 :

Սիւսիկէն նահանգաց բնակչացը ասանկ խելքէ մտքէ վեր աճելը գլխաւոր երկու պատճառէ առաջ կու գայ . մէյ մը Եւրոպայէն եղած անընդհատ գաղթականութիւններէն, մէյ մ' ալ պատերազմը չըլլալէն . բայց երկրին ընդարձակութեանը նայելով դեռ եռապատիկ քառապատիկ աւելի բազմամարդ կրնայ ըլլալ . վասն զի հիմա տեղ տեղ աղէկ մարդաշատ է, տեղ տեղ ալ բոլորովին անապատ . ինչպէս Միւսուտէն Սիւսիկէն նոսին ամբողջ երկայնութեանը վրայի գաւառները շատ քաղմամարդ են, իսկ արեւմտեան կողմը և միջնաշխարհին մէջ խիստ քիչ, և ան ալ ասդին անդին ցրուած : Իսկ բնիկ Բերիկացի Հնդիկները՝ որոնք ատենօք տէր էին բովան-

դակ երկրին՝ Եւրոպացի գաղթականներէն երկրին դէպ 'ի Միւսուտէն կողմը հալածուելով՝ հիմա կէս մը հիւսնդութենէ կէս մ' ալ պատերազմներէ քիչնալով, հազիւ 340,000^ն կը հասնին : Իսկ մէկալ Եւրոպացի գաղթականները մէկ մասնաւոր ազգ մը չեն ձեացըներ . վասն զի իւրաքանչիւր ազգին սերունդը՝ լեզուն ու բարբը ուրիշէն տարբեր ըլլալով, ոչ երբեք կրնան մէկ ազգութիւն մը ձեացընել : Եւ այց որովհետեւ այս Եւրոպացի գաղթականաց հինգէն չորսը Եւրոպացի են, ան պատճառաւ աւելի անգղիական ազգութիւնը տիրած է հոնտեղ, ու ընդհանուր և տէրութեան լեզուն ալ Եւրոպացիները ըլլալով՝ Եւրոպական ամերիկացի կը կոչուին, և մեծ նախանձաշուքութեամբ մը իրենց ազատութեանը վրէժխնդիր են, ու սաստիկ ատելութիւն մը ունին ոստիկանութեան խիստ կառավարութեան դէմ . ամէնքը առ հասարակ սաստիկ յարուժմը ունին իրենց օրէնսդրութեան ու կառավարութեան կերպին վրայ : Եւրոպացի գաղթականները որոնք աս վերջի տարիներուս մէջ շատ բազմացած են՝ իրենց ազգային բնիկ ստիւորութիւնները ու ազգայնութիւններն կորսնցուցած են : Գաղղիացիք՝ հարաւային և հարաւային-արեւմտեան գաւառներուն մէջ կը բնակին, որոնք են Սիւսիկէն, Սիւսիի, Սիւսիկէն և Սիւսիի գաւառները որոնք ատենօք Գաղղիոյ իշխանութեան տակն էին : Եւրոպացի գաղթականներ, Եւրոպացի գաղթականներ, Եւրոպացի գաղթականներէ դուրս կան դարձեալ շատ մը Սիւսի կամ գոնաւոր մարդիկ ըսուածներ՝ ու սե Եւրոպացի գերիները որոնք ատենօք երկրը մշակելու համար Եւրոպայէն բերուած են, և 1821^ն գերեաց վաճառականութիւնը խափանելու օրէնսդրութենէն վերջը միայն բնական կերպով աճած են և դրսէն քիչ նոր գերի բերուած է : 1840^ն ամբողջ Սիւսիկէն նահանգաց մէջ 2,487,355

գերի կը համրուէր, իսկ ըստ որում ազատ մարդ այս ցեղէն 386,293 : Գե-
րի պահելու աս վայրենի սովորութիւ-
նը Ս երմին, Սասսաչըսէզս, Սէն,
Նիւ-Շէմբըր, Ինտիանա և () հիոյ
գաւառներուն մէջ բոլորովին խափա-
նած է . բայց հարաւային գաւառնե-
րուն մէջ դեռ կը շարունակէ ամենայն
խստութեամբ :

Հոս կը դնենք Լճերիկեան դաշնա-

կցութեան 33 նահանգները կամ դաշ-
նակից հասարակապետութիւնները, ի-
րենց անունովն և գլխաւոր քաղաքնե-
րովը : Դարձեալ գաւառ մը դաշնա-
կցաց որ է Գոլումպիա, և 5 վիճակնե-
րը որք են, Ութա, Լոր-Սիւիկոյ,
Գանսաս, Սուռիկիթըն, Լէպրաու-
վա, որոնք տակաւին նահանգաց կար-
գը չեն համարուած :

Նահանգք	Գլխաւոր քաղաքք	Ամբ դաշնակցութեան
Նիւ-Շէմբըր .	Գոնզորտ .	1776
Սասսաչըսէզս .	Պոսդըն .	
Ռոս-Ալէնտ .	Բրովիտէնս .	
Գոննեգլիզըզ .	Հագֆորդ . Նիւ-Շէւըն .	
Նիւ-Եօթ .	Ալպանի կամ Օլպընի .	
Նիւ-ձըռզէյ .	Դրէնդըն .	
Բենսիլվանիա .	Հերրիսպըրկ .	
Տելուէր .	Տովըր .	
Մերիլընտ .	Աննապոլիս .	
Վիրճինիա .	Ռիչմըն .	
Գարովինա հիւս .	Ռաուլի .	
Գարովինա հար .	Գոլումպիա .	
Ճէորճիա .	Միլընվիլ .	
Վէրմընդ .	Մոնթբիէ .	1791
Դէննըսսի .	Նաշվիլ .	1796
Քէնդըքի .	Ֆրանքֆորդ .	1799
Օհիոյ .	Գոլումպուս .	1802
Լուիզիանա .	Նոր Օլէան .	1803
Ինտիանա .	Ինտիանոպոլիս .	1816
Միսսիսիպի .	Էքսըն .	1817
Իլլինուս .	Վանտալիա .	1818
Ալապամա .	Դուքալուզա .	1819
Մէն .	Աուկուսդա .	1820
Միսսուրի .	Ճէֆֆէրսըն .	1821
Միչիկան .	Ճէդրուս .	1836
Արքանսաս .	Լիդլ-Ռոք .	
Ձորիտ .	Դալահասսի .	
Ճոուս .	Ճոուս .	1845
Դէքսաս .	Ասդին .	1846
Ռիզզոնսին .	Մէտիսըն .	1847
Մինէզոդա .	Ս . Պօղոս .	1848
Գալիֆոռնիա .	Սան Ֆրանչիսկոյ .	
Օրէկոն .	Օրէկոն .	

Լճիզոնա՝ մասն Լոր-Սիւիկոյ և
Տէգոդա՝ հին մասն Սինէզոդա ա-
ռաջարկուեցան ժողովոյն նահանգաց
կարգն անցնելու : Ինչպիսիք է նաև երեք

ուրիշ վիճակներ ալ ձևացընելու . Սիւ-
րա Լէվադա՝ մասն Ութա վիճակին,
Գոլոնա՝ Ուէսդգաթասսի մէջ, և Գո-
լորադոյ՝ որ պիտի ձևանայ վեց ստորին

կոմսուլթեամբ Վալիֆոունիոյ և իրեն շրջակայիցը :

Սիացեալ Վահանգաց կլիման իրեն ընդարձակութեանը համեմատ ամէն տեսակ բարեխառնութիւն ունի , այնպէս որ այս երկրիս այլ և այլ կողմանքը բոլորովին իրարու հակառակ կլիմա ունին . օրինակի համար , հիւսիսային-արևելեան կողմը՝ այսինքն Մոլանդեան Սվկիանոսին ծովեզերքը , շատ փոփոխական ու անհարթ կլիմա մը ունի . ձմեռը շատ խիստ է , ու յաճախ սառոյց բերող քամիներ պակաս չեն , ստէպ ստէպ ալ յորդ ձիւն կու գայ . իսկ ընդ հակառակն՝ ամառը սաստիկ և նեղացուցիչ տաք մը ունի : Հարաւային-արևելեան կողմի կլիման ընդհանրապէս տաք է և բարեխառն , անանկ որ ձեան գաղափարը բոլորովին անծանօթ է ան կողմերը , և ծառերը միշտ դալար կը մնան : Հարաւային կողմը՝ որ Սիսիսիփի բերնին մօտերը և Սեթիգոյի ծոցին ամբողջ երկայնութեանը վրայ կ'իյնայ , այրեցած գօտիի հրակիզող ջերմութիւնն ունի , հանդերձ դեղնախտ ըսուած ջերմի հիւանդութեամբ : Հիւսիսային կողմը որն որ աւելի լեռնոտ է , մաքուր և առողջարար կլիմայ մը ունի : Իսկ Սաղաղական Սվկիանոսին կողմը ինկած գաւառները բարեխառն ու ախորժելի կլիմայ մը կը վայելեն , բայց ենթակայ են ստէպ մրրիկներու և խոնաւութեան : Սակայն ընդհանուր Սիացեալ նահանգաց երկրին վրայ գալով , ընդհանրապէս սաստիկ անձրևային է և մառախլապատ : Բայց երկիրը , ի բաց առեալ քանի մը ճախախուտ և աւազուտ տեղերէ , վերջի աստիճանի բարեբեր է , այնպէս որ աշխարհիս ամենէն բեղնաւոր երկիրներէն մէկը կրնայ սեպուիլ՝ ու որ և իցէ տեսակ մշակութեան խիստ լաւ կը յարմարի :

Իսկ այն անհուն ընդարձակութեամբ անտառները՝ որ ատենօք խիստ շատ կային՝ հիմա կամաց կամաց մարդկային անխոնջ ջանքիւ վերնալու վրայ են մշակեալ ու բարեբեր դաշտեր դառնալով :

Հանքային հարստութեանց կողմանէ ալ շատ նշանաւոր են Սիացեալ նահանգները , որոնց մէջէն գլխաւորներն են , աղ , կապար , երկաթ , պղինձ , որոնք անսպառ շտեմարաններ ունին . իսկ Վալիֆոունիայի ոսկեհանքին առատութիւնը մոռցնել տուաւ աշխարհիս՝ Սիրճինիայի , Վարդիւնայի , Ղէորճիայի , Վեննըսի և Լապամայի ոսկեհանքները :

Վրեթէ Լարոպայի ամէն տեսակ պտղեղէնք ու արմտիք Սիացեալ նահանգաց մէջն ալ կը գտնուին և կամ ըսենք հոնտեղի կլիմային վարժեցուցած են . մասնաւորապէս շատ լաւ առաջ կու գայ ցորենն , եգիպտացորեանը , բրինձն , ծխախոտը , բամբակը , չաքարի եղէգն , լեղակը , վուշն ու կանեփը , և այլն և այլն : Իսկ մետաքսի որդը՝ այսինքն շերամը , թէպէտ շատ փորձերով աշխատած են հոն ալ մտցնելու , բայց ինչուան հիմա յաջողած չեն : Երկրիս գրեթէ ամէն տեսակ ընտանի կենդանիք հոն ալ կը գտնուին , ինչպէս նաև թռչունք , թէպէտ և աս կողմանէ քան զԼարոպա շատ հարուստ է լիւրիկան :

Սվկիանոսին քովերը եղող բնակչաց գլխաւոր արուեստն ու վաճառականութիւնն է ձկնորսութիւնը , և Սիացեալ նահանգաց պէս կէտ ձկան վաճառականութիւն ընող ժողովուրդ մը չուկայ , մանաւանդ թէ ուրիշ ամէն ազգերը մէկտեղ աւանելով դարձեալ անոնց չեն հասնիր :

1858 և 59 տարւոյն ելումտից հաշուին նայելով 87,983,984 տոլար եղած է մուտքը և 81,585,668 տոլար միայն ելքը : Օրաժողովը կամաւոր զինուորութեամբ միայն կ'ըլլայ , և 1858ն ընդ ամէնը 12,923 զինուոր ունէր , որոնց հրամանատարք էին 6 մեծ զօրավարներ և 16 ջոկատի¹ զօրավարք : Եւ զօրքերը աւելի կը գործածուին երկրին արևելեան կողմը եղած բերդերուն պահպանութեանը համար , որպէս զի

¹ Գ. Դ. Brigade.

Հնդիկներուն արշաւանաց առջեւն առնեն : Բոլոր քաղաքացիք պարտական են զինուորութեան 16 տարեկանէն սկսեալ ինչուան 45 տարին, որով 1858^ն ընդ ամէնը 2,200,000 զինուորութեան յարմար մարդ կար : Եւ պարտէն ազատ են քահանայք, դաստիարակք, դատաւորք, փաստաբանք և նաւաստիք : Իսկ ծովային զօրութիւնը 1859^ն էր միայն 80 նաւ, որոնց մէջը կային 10 առաջին կարգի նաւեր, 7 երկրորդ կարգի, և 7 երրորդ կարգի, որոնք ընդ ամէնը կը կրէին 2381 թնդանօթ ընդ հրամանատարութեամբ 500 առաջին կարգի պաշտօնակալաց :

Սրօնքի կողմանէ ամենայն ազատութիւն չնորհուած է որ և իցէ պաշտամանց . տէրութիւնը մասնաւոր կրօնք մը ընդունած չէ և բնաւ կրօնքի պաշտօնէից եկամուտ չկապեր : Եւ մենայն դաւանութիւն ինքը պիտի հոգայ ու խնամ պիտի տանի իր քահանայիցը, պաշտօնէիցն և իրեն եկեղեցեացը : Ինդհանուր Սիւնդեալ նահանգաց մէջ ամէն բանի աւելի կիրակի օրերը սուրբ պահելու վրայ մասնաւոր խնամք մը կը տարուի . ասկէց դուրս արգիլուած են եթէ յօրինաց և եթէ ի սովորութենէ որ և իցէ հրապարակական վիճաբանութիւնները : Ինդհանուր տիրող կրօնքը նորադանդութիւնն է, բայց աս ալ բիւր ազանդներու կը բաժնուի, ինչպէս են Երիցականք, Ինդիականք, Սիւնդաւորք, Սորաւեան եղբարք, Վուագերք (կամ դողդոջունք), Սիւնդանականք, Սկրտականք, Սուտերականք, և այլն և այլն : Նիւայ և Սահմետական խիստ քիչ կը գտնուի, իսկ Եւրոպական բնաւ : Եւթողիկեայ Հռովմէականք գրեթէ 1,600,000^ն կը հասնին, որոնք 7 արքեպիսկոպոսարան և 17 եպիսկոպոսարան ունին : Գաստիարակութիւնը ամէն տեղ հաւատար տարածուած չէ . կան նահանգներ որ աւելի խնամք կը տանին այս մասին, և ընդ հակառակն կան ուրիշ նահանգներ ալ որ դաստիարակութեան հոգն առանձնականաց և ընկերութեանց ձեռք

բեր թողած են : Սասնաւոր կանոնադրութիւն մը և օրէնք չըլլալով այս բանիս նկատմամբ, խիստ շատ անգամ չէ թէ միայն անօգուտ՝ այլ փաստակար ալ կ'ըլլան առանձնականաց դպրոցները : Օտարացելոց համար 120 վարժոց կայ, որոնց մէջը 24,000 աշակերտք ուսման կը պարապին . 43 վիճակաւորաց դպրոց, 35 բժշկութեան, և 13 օրէնք սորվելու : Գրեթէ 1,500,000 տղայք բնաւ կրթութիւն մը չեն առներ յաջորդաբար և ոչ նախնական բաներու մէջ, և այս թիւէն դուրս հանելու է գերեաց և խառնածիններուն որդիքը, որոնց համար օրէնքը թոյլ չտար որ դաստիարակուին : — 694 ալ հասարակաց գրատուն կայ :

Ով որ Սիւնդեալ նահանգաց մէջ ծնած է և կամ հոն հաստատուած՝ քաղաքացի կ'ըսուի . բայց քաղաքացւոյ իրաւունք ունենալու համար գոնէ 5 տարի անընդհատ հոնտեղ կեցած պիտի ըլլայ : Բնաւ ազնուականութեան պատուանուն մը չկրնար կրել մէկը : Խօսելու, տարագրութեան, ժողովներ գումարելու և աղերսագիրներ մատուցանելու ամենայն ազատութիւն չնորհուած է : Եւ մէնք իրենց կարողութեանը համեմատ տէրութեան ծախուցը պարտական են օգնելու, ամէնք իրաւունք ունին զէնք կրելու . ամենեւին ոստիկանութեան տեսչութիւնը բռնութեամբ մէկու մը տուն չկրնար մտնալ, և թէ որ հարկ ըլլայ մէկը բռնել ոստիկանութիւնը իշխանութիւն չունի, այլ հարկ է որ դատաւորին առանձին հրամանագրովը ըլլայ :

Ձեռագործներու ճարտարութիւնը խիստ շատ առաջ գացած է քիչ ատենի մէջ Սիւնդեալ նահանգաց ամէն կողմը, բայց մասնաւորապէս Սասսաչըսէզս, Սոտ-Ելէնտ, Սիւ-Ելօք, Սիւ-Նըզէյ, Տէլաուէր, Բենսիլվանիա և ()-հիոյ :

Գլխաւոր ձեռակերտներն են բամբակեղէնի ու երկաթի վաճառքներն թէ թափոց ըլլան և եթէ գործուած, ինչպէս դարձեալ ճրագու, օճառ, ծխա-

խոտ, շաքար, տեսակ տեսակ կենդանեաց կաշիներ։ Բամբակի մշակութիւնը սկսած է 1775ին, ու 1803ին չորս բամբակի գործարան կար միայն, իսկ այսօրուան օրս բոլոր աշխարհիս երեսը եղած բամբակեղէններուն կէսը Սիւրսեալ նահանգաց գործարաններէն ելած են։ Երբին վաճառակահաւթիւնը շատ առաջ գացած է երկրին մէջի եղած անբաւ ջրանցքներուն պատճառաւ որ ընդ ամէնը 7000 հազարամէդրը կ'անցնին։ Այս ջրանցքներուն մէջ գլխաւորներն են, () հիոյի ջրանցքը որ 487 հազարամէդր է, որով Արիէյի լիճը () հիոյ գետին հետ կը միանայ (ընդ մէջ Վալուանտ և Բորդոս մուտքաղաքներուն)։ Սիւրսեալ ջրանցքն որ 287 հազարամէդր է նոյնպէս նոյն գետն և նոյն լիճն իրարու հետ միացընելու համար։ Այսպիսի-և-Արիէի ըսուած ջրանցքը (302 հիւրմ.) աս երկու տեղերը իրարու հետ կը միացընէ։ Բենսիլանիայի ջրանցքն որ 1100 հիւրմէդր է, ընդ մէջ Բեդսպուրկի՝ որ նոյնպէս () հիոյ գետին վրան է և Վոլումպիայի ու Սիւրսեալի եղերը շինուած է։ Եւ դարձեալ Էնգաբէքի ջրանցքը որ 530 հազարամէդր է. ասոնցմէ դուրս դեռ ուրիշ շատ ջրանցքներ կան որոնցմով լիճ մը ուրիշ լիճ կը հաղորդուի կամ լիճ մը գետի՝ որով ամէնքն ալ ծովու հետ հաղորդակցութիւն ունենալով վաճառաց փոխադրութիւնը մեծապէս կը դիւրացընեն։ Ջրանցքներէն դուրս ամէն կողմ յաճախած են երկաթուղիները՝ որոնք նոյնպէս վաճառականութեան զարգանալուն մեծապէս կ'օգնեն։ 6692 հասարակ արքունական (կամ թղթատար) ճամբայ կայ, որոնց ամենուն ամբողջական երկայնութիւնը 290,324 հազարամէդր է։

Վաւարկութեան արհեստն ալ խիստ շատ ծաղկած է Սիւրսեալ նահանգաց մէջ՝ որոնք առաջինը կը սեպուին յետ Բնագիւղացոց։ Խիստ շատ վաճառք դուրս կը խաւրեն որոնց մէկ մասը տեղացի բնիկ եղած ցեղերուն հետ փոփոխութիւն ընելով կ'ըլայ։ Իսկ դուրս

գացած բերքերն են բամբակ, եգիպտացորեան, ցորեան, ծխախոտ, նաւափայտ, բոգաս, աղած միս, կաշի, ձեռակերտներ, բամբակի լաթեղէններ, վառօդ, զէնք, գլխարկ, տեսակ տեսակ գրքեր, և այլն և այլն։ Իսկ իրենք դրսէն կ'ընդունին ընդհանրապէս, գինի, օղի, աղ, և չոր պտուղներ և այլն։ 1858ին 282,613,150 տոլարի վաճառք ընդունել էին դրսէն, և դուրս խաւրել էին 324,644,421 տոլարի ապրանք։

Սարգսոյի Աղանակքը։

(Տես երես 29)

Ինկերներս ու ես երկու պահապաններով մտանք այն դռնէն ներս երկայն ճամբու մը մէջ որ բոլոր աղահանքին վարէն 'ի վեր սեպելով հինգերորդ յարկն է։

— Սրչափ ատեն պիտի քչէ այս մեր ճամբորդութիւնը, հարցուցինք մեր առաջնորդին։

— Իմենէն կարճ ու համառօտը իրեք ժամ, պատասխանեց, ամենէն երկայնն ալ ութը օր։

— Ինչպէս... ութը օր. կրկնեցինք ամէնքնիս միատեղ զարմանալով։

— Հրամմեր էք, պատասխանեց նորէն ծանրութեամբ մը մեր առաջնորդը. շաբաթ մը հազիւ կը բաւէ լերան այս կողմը միայն պտրտիլը. առանց հաշուելու լերան միւս կողմն ալ որ Վաւերայի մաս կը սեպուի։

Այս առաջին ճամբուս անունն է Ֆրայդէնպէրկ այսինքն Լեռնա-Պարտա-Լեռն. երկայնութիւնն է 800 մէդր. շատ տեղ տախտակներով ու ցիցերով ամրացած որ չփլչի. լայնութիւնն ալ գրեթէ երեք մէդր. գետինն ալ երկու կարգ երկաթէ ճամբայ շինած է որուն վրայէն դիւրութեամբ աղով կամ ուրիշ բանով բեռնաւորեալ կառքերը կ'անցընեն։ Տեղ տեղ ալ ճամբուն եզերքները պատին մէջ մէկ կամ երկու մէդր եր-